

Editörden...

Uzun ve bereketli ömrü ile Türk diline, edebiyatına, tarihine, sanatına ve Türk kültürünün çeşitli yönlerine yaptığı katkılarla ülkemizin köklü ve seçkin bilimsel dergilerinden olan Türkiyat Mecmuası, yeni sayısı ile bir kere daha okuyucuların ve araştırmacıların hizmetindedir. İstanbul Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü'nün yayın organı olarak 1925 yılından bu yana tam 86 yıldır değerli bilim adamlarının makaleleri, Türk ilim ve irfan hayatının gelişmesine önemli katkılar sunmayı sürdürmektedir. Mecmua'nın bu sayısı da bu bilinçle hazırlanmış bulunmaktadır.

Bu sayının ilk makalesi Selim Ahmetoğlu tarafından kaleme alınan "31 Mart İsyanı'nın Trabzon'daki Yankıları" başlıklı makaledir. Rumi takvime göre 31 Mart 1325 (13 Nisan 1909) tarihinde meydana gelen ve yakın tarihimizde çok önemli bir vaka olan isyan, çeşitli yönleriyle ele alınmıştır. Bu meyanda önce II. Meşrutiyet döneminde ve isyan sırasında yaşanan gelişmelere göz atılmış, ardından olayın Trabzon'daki yankılarına geçilmiştir. İsyah haberi şehre ulaştıktan sonra yapılan protesto gösterileri, isyancılar aleyhindeki propagandalar ve İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin şehirde aldığı önlemler dikkatle kaydedilmiştir. Sultan II. Abdülhamit'in tahttan indirilmesinin Trabzon halkı üzerindeki etkilerine değinilmiş ve isyan sonrası Trabzon'a kaçanların yakalanması süreci anlatılmıştır. Bütün bu olaylar gazete haberlerinden, hatırat kitaplarından, dönemin İngiliz konsolosunun tuttuğu raporlardan ve arşiv belgelerinden yararlanılarak ortaya koyulmuştur.

A. Mevhibe Coşar ve Bahadır Güneş'in birlikte hazırladıkları ve bir önceki sayımız olan 21 Bahar sayısında "Açıklamalı Bir Kaynakça Denemesi-I: Divânü Lugâti't-Türk ve Kâşgarlı Mahmud Üzerine Yazılan Makaleler" başlığı ile yayımlanan yazının ardından bu sayıda konu ile ilgili bildirimler üzerindeki araştırmalarına yer verdik. "Açıklamalı Bir Kaynakça Denemesi-II: Divânü Lugâti't-Türk ve Kâşgarlı Mahmud Üzerine Hazırlanan Bildiriler" başlığını taşıyan bu çalışmada, Divânü Lugâti't-Türk ve Kâşgarlı Mahmud üzerine yurt içinde sunulan bildirimlerden metinlerine ulaşılabilen 181 tanesinin özetleri yapılmıştır. Böylece araştırmacılara değerli bir rehber ortaya konulmuş bulunmaktadır.

Tarih alanındaki makalelerden biri de "Safevî Devleti'nin Güçlü Melikesi Hayrünnisa Begüm (985-987/1578-1579)" adını taşımaktadır. Gülay Karadağ Çınar tarafından kaleme alınan makalede, XVI. yüzyılda Safevi Devleti'nin güç ve iktidar sahibi melikelerinden Hayrünnisa Begüm anlatılmaktadır. Makaleden öğrendiğimize göre Muhammed Hudabende'nin eşi olan Hayrünnisa Begüm, Safevi tarihinin en güçlü ve en ünlü kadınlarından biridir. Bir yıldan fazla bir

süre şah üzerinde etkili olarak ülkeyi yönetmiş ve bazı sefer ve savaşlara da bizzat katılarak cesaretiyle göz doldurmuştur. 1578 yılında yapılan İran seferinde ve Tatar şehzadesi Âdil Giray'ın Safeviler tarafından katlinde yine adı öne çıkmıştır. Araştırmada Melike'nin kısa saltanatı, devlet adamlarıyla arasında çıkan anlaşmazlıklar ve nihayet idamı ile ilgili bilgiler verilmiştir.

Eski Türk Edebiyatı sahası araştırmacılarından olup Almanya'da uzun süre alanı ile ilgili araştırmalarda bulunduğunu bildiğimiz Muhittin Eliaçık, "Osmanlıda Manzum Fetva Geleneği"ni anlatarak bu sayımıza katkıda bulunmaktadır. Bilindiği gibi önemli tarihi belgelerden olan fetvalar, Osmanlı tarihi boyunca yalnızca mensur olarak kaleme alınmamışlardır. Az sayıda da olsa manzum olarak yazılan ve fetva mecmualarında yerlerini alan fetva metinleri, yazarın da belirttiği gibi aynı zamanda şair olan şeyhülislamın kalemlerinden çıkmıştır. Yine yazara göre bu metinler, Klasik Türk Edebiyatında bir tür olarak ele alınabilecek sayıdadırlar. Makalede Osmanlı Devleti'nde Şeyhülislamlık müessesesine kısaca değinilmiş; fetva kurumları, fetva kitapları gibi konular ele alınmıştır. Manzum fetva geleneğinden de bahsedildikten sonra tespit edilebilen manzum fetvalar yayımlanmıştır.

Çimen Günay Erkol tarafından kaleme alınan "Osmanlı-Türk Romanından Çağdaş Türk Romanına Kadınlık: Değişim ve Dönüşüm" başlıklı makale Tanzimat ve sonrası dönemde yazılan romanlarla Cumhuriyet'in ilanını takiben yazılan bazı romanlar üzerinde bir incelemedir. İncelemede "Felâatun Bey ile Râkım Efendi", "İntibâh", "Araba Sevdası", "Aşk-ı Memnu", "Seviyye Talip", "Kiralık Konak", "Fatih-Harbiye", "Huzur", "Tutunamayanlar" ve "Ölmeye Yatmak" gibi hem Osmanlı ve hem de Cumhuriyet dönemlerinin önemli romanları kadınlık konusu etrafında geniş olarak ele alınmıştır. Makale, adı geçen romanlar sosyal, psikolojik, yer yer tarihi açılardan değerlendirilmiştir.

Yeni Türk Edebiyatı sahasında kaleme alınan bir başka makale Murat Kacıroğlu'nun "İkinci Yeni Şiirinde Öteki Dünya: Ortadoğu ve Afrika" adındaki yazısıdır. Bilindiği gibi II. Yeni şairlerinin sosyal, aktüel ve siyasal meselelere şiirlerinde pek yer vermedikleri şeklinde yaygın bir görüş bulunmaktadır. Oysa yazar, bunun bir genelleme olduğunu, pek çok II. Yeni şairinin eserlerinde belirtilen konularının işlendiğini söylemekte ve Ortadoğu ve Afrika merkezli bir konu etrafında görüşünü ispat yoluna gitmektedir. Ayrıca şairlerin, söz konusu coğrafyaya modern dünyanın aksine eleştirel bir söylemle yaklaşıtlarını vurgulamaktadır.

Bugünkü bilgilere göre elde bulunan Türkçe yazılmış ilk belâgat kitabı olduğu söylenebilecek olan Şerifi'nin *Hadikatü'l-Fünûn* adlı eseri, Mücahit

Kaçar tarafından kaleme alınan “Türkçe Te’lif edilmiş Bir Belâgat Kitabı: Şerîfî’nin Hadîkatü’l-Fünûn İsimli Eseri” adındaki makalesinde incelenmektedir. Bilindiği gibi Osmanlı döneminde Arapça belâgat kitapları genellikle yine Arapça olarak şerh edilmişlerdir. Bu konuda Türkçe yazılmış eser sayısı azdır. Makaleden öğrendiğimize göre Şerîfî’nin eserinde belâgata dair çeşitli bahisler, açıklamalı beyitlerle ele alınmaktadır. Eserin dilinin Türkçe olması önemini artırmaktadır. Yazar, klâsik dönemde belâgat konusunda yazılmış Türkçe eserlere kısaca değinmekte ve söz konusu eserin bu kitaplar arasındaki yerini tespit etmektedir. Ardından eserin içeriğine dair ayrıntılı bir değerlendirme yapmaktadır.

Mecmua’nın bu sayısında yer alan İngilizce makalelerden biri Abid Nazar Mahdum’un “On The Sources of Sebâtü’l-Âcizîn By Sûfî Allahyâr” başlığını taşıyan yazısıdır. 17. yüzyılda Çağatay sahasında yetişmiş şairlerden biri olan Sûfî Allahyâr, nasihatname türünde yazdığı *Sebâtü’l-âcizîn* adlı eseriyle edebiyat tarihimizde önemli bir yer tutmaktadır. Yazar, çağında okullarda ders kitabı olarak da okutulan edebi değeri yüksek bu eseri çeşitli yönleriyle incelemiş ve onu besleyen şahıslar, eserler ve diğer kaynaklar üzerinde durarak örnekler vermiştir.

Nicole A. N. M. van Os tarafından yazılan “Aiding The Poor Soldiers’ Families: Asker Ailelerine Yardımcı Hanımlar Cemiyeti” adını taşıyan makalede yazar, bir sivil yardım hareketini ele almıştır. Bu meyanda Birinci Dünya Savaşı esnasında cepheye giden askerlerin geride bıraktıkları ailelerine maddi yardımda bulunan bir teşkilâtın faaliyetleri anlatılmıştır. II. Meşrutiyet döneminin örgütlü kadın hareketlerinin bir örneği sayılabilecek olan bu sivil yardımlaşma, özellikle varlıklı devlet adamlarının eşleri tarafından yürütülmüştür. Makalede, hareketin toplumsal yardımlaşma örneği olması üzerinde durulmuştur.

Tunca Özgişi tarafından hazırlanan “Türk Parlamento Tarihinde Cumhuriyet Senatosunun Yeri” adlı makale, Türkiye’nin çok yakın tarihinin bir kesitine ışık tutan bir araştırmadır. Bilindiği gibi 1961 Anayasası, daha önce toplumumuzun yabancı olduğu bazı kurumları siyasal ve sosyal hayatımıza kazandırmış bulunmaktadır. Yazar, bunlardan birinin 1961-1980 yılları arasında meclisin ikinci kanadı olan Cumhuriyet Senatosu olduğunu söyledikten sonra söz konusu senatonun görev ve işlevi hakkında bilgi vermektedir. Senatonun faaliyet alanları ve var olduğu dönemde ne gibi çalışmalar yaptığı da makalede ele alınan konular arasındadır.

İngilizce olarak kaleme alınan ve “Derivational Suffixes in Chinese Tatar” başlığını taşıyan makale Ersin Teres imzalı bir dil araştırmasıdır. Çin

Halk Cumhuriyeti'nde yaşayan dokuz Türk halkından biri olan Çin Tatarlarının konuştuğu Çin Tatarcasındaki yapım eklerinin incelendiği makale bu konuda yapılmış çok az sayıdaki araştırmalardandır. Çin Tatarcası'nın Çin Kazak ve Uygur lehçelerinden etkilendiğine de değinilen makalede sözlü kaynaklara başvurulmuş ve bu kişilerin verdikleri metinler üzerinde inceleme yapılmıştır. Günümüzde çok az sayıda bulunan Çin Tatarlarının konuştukları lehçenin incelenmesinin, bundan sonra konu ile ilgili yapılacak çalışmalara kaynaklık edeceği düşüncesindeyiz.

Dini inancın özellikle savaşlarda veya zor zamanlarda insan üzerindeki etkisi tartışılmaz. Türk halkının yeniden ayağa kalktığı Kurtuluş Savaşı'nda ve özellikle bu savaşın en önemli safhalarından olan Büyük Taarruz'da başta askerlerin, daha sonra halkın metanetini korumak üzere basın organlarında dini duyguları harekete geçirecek haberler öne çıkmıştır. Uğur Üçüncü, "Türk Basınına Göre Büyük Taarruzda Din Olgusu" başlıklı araştırmasında bu haberlerin basındaki izini sürmekte ve asker ile halk üzerindeki derin tesiri üzerinde durmaktadır.

Türkiyat Mecmuası'nın 21/Güz sayısı, yukarıda kısaca tanıttığımız makalelerin yanı sıra âdet olduğu üzere Tenkid, Kitabiyat ve Haberler bölümlerini içermektedir. Bu sayının Tenkid bölümünde Mehmet Ali Beyhan tarafından yazılan "Mısır'a Giden Gemiye Radovişte'de Kömür İkmali Yaptırmak" başlıklı tenkit yer almaktadır. Ayrıca Fırat Boztaş, Ensar Kesbir, İsmet Konak, Funda Şan ve Ersin Teres tarafından yazılan kitap tanıtımları sayımızın Kitabiyat bölümünü oluşturmaktadır. Haberler bölümünde ise İstanbul Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü'ndeki Deniz Canlıları Sergisi ile Katanov Kitapları hakkında haberler yer almaktadır. Tarafımızdan 13 Kasım 2011 tarihinde Yıldız Teknik Üniversitesi'nde yapılan Türk Dili ve Edebiyatı Sempozyumu'nun özel oturumlarından birinde sunulan "Türkiyat Mecmuası Ekseninde Akademik Dergi Yayıncılığının Sorunları" başlıklı sunum da bu sayının haberleri arasındadır.

Türkiyat Mecmuası'nın 21/Güz sayısının yayımlanması sadedinde başta Enstitü Müdürümüz Prof. Dr. Kemal Yavuz'a teşekkür ediyoruz. Sayımıza değerli yazılarıyla katkıda bulunan yazarlarımıza müteşekkirimiz. Hakemimiz olmakla kıymetli vakitlerini Mecmua için ayıran hocalarımıza teşekkürü borç bilmekteyiz. Yayın Kurulunda yer alarak bu işin meşakkatini çeken ve sorumluluğunu taşıyan meslektaşlarımız her türlü övgüyü hak ediyor. Bu yeni sayının hayırlı olmasını diliyoruz.

Saygılarımızla...

Yrd. Doç. Dr. Murat A. KARAVELİOĞLU

İÇİNDEKİLER

MAKALELER

Selim AHMETOĞLU

31 Mart İsyanı'nın Trabzon'daki Yankıları

The Reflections of 31st March Incident in Trabzon.....1-18

A. Mevhibe COŞAR - Bahadır GÜNEŞ

Açıklamalı Bir Kaynakça Denemesi-II: Divânü Lugâti't-Türk ve Kâşgarlı Mahmud Üzerine Hazırlanan Bildiriler

An Essay of the Annotated Bibliography Attempt-II: The Reports Prepared on Divânü Lugâti't-Türk and Kâşgarlı Mahmud.....19-86

Gülay KARADAĞ ÇINAR

Safevî Devleti'nin Güçlü Melikesi Hayrünnisa Begüm (985-987/1578-1579)

Powerful Malika of Safavid State: Khayrunnisa Begum (985-987/1578-1579)

.....87-104

Muhittin ELİAÇIK

Osmanlıda Manzum Fetvâ Geleneği

The Tradition of in Verse Fatwa in Ottomans 105-146

Çimen GÜNAY-ERKOL

Osmanlı-Türk Romanından Çağdaş Türk Romanına Kadınlık: Değişim ve Dönüşüm

Womanhood from Ottoman-Turkish Novel to Contemporary Turkish Novel: Change and Transformation.....147-176

Murat KACIROĞLU

İkinci Yeni Şiirinde Öteki Dünya: Ortadoğu ve Afrika

Other World in the Second New Poetry: Middle East and Africa177-210

Mücahit KAÇAR

Türkçe Te'lîf Edilmiş Bir Belâgat Kitabı: Şerîfî'nin Hadîkatü'l-Fünûn İsimli Eseri

A Book about Eloquence Written in Turkish: The Book of Sherîfî, Hadîkatü'l-Fünûn211-238

Abid Nazar MAHDUM

On the Sources of Sebâtü'l-Âcizîn by Sûfî Allahyâr

Sûfî Allahyâr'ın Sebâtü'l-Âcizînadlı Eserinin Kaynakları Üzerine..... ..239-254

Nicole A.N.M. van OS

Aiding the Poor Soldiers' Families: The Asker Ailelerine Yardımcı Hanımlar Cemiyeti

Asker Ailelerine Yardımcı Hanımlar Cemiyeti255-290

Tunca ÖZGİŞİ

Türk Parlamento Tarihinde Cumhuriyet Senatosunun Yeri

Republican Senate in Turkish Parliamentary History291-324

Ersin TERES

Derivational Suffixes in Chinese Tatar

Çin Tatarcası'nda Yapım Ekleri325-344

Uğur ÜÇÜNCÜ

Türk Basınına Göre Büyük Taarruzda Din Olgusu

The Phenomenon of Religion in the Great Offensive on the Basis of the Turkish Press.....345-366

TENKÎD

Mehmet Ali BEYHAN

Mısır'a Giden Gemiye Radovişte'de Kömür İkmali Yaptırmak..... 367-428

KİTÂBİYÂT

Fırat BOZTAŞ

Mübahat S. Kütükoğlu, XVI. Asırda Çeşme Kazasının Sosyal ve İktisâdî Yapısı, Ankara 2010, 309 s.429-432

Ensar KESEBİR

Ali Şükrü ÇORUK, Osmanlı Sarayında Gündelik Hayat, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2011, 573 s. 433-434

İsmet KONAK

Monguş Kenin-Lopsan, Kara Gökyüzünün Soluk Alışı, Tuva Şamanizminin Mitolojik Mirası, Tuva Y. Ş. Kyunzegeş Yayınevi, Kızıl 2010, 391 s.

Monguş Kenin-Lopsan, Dıyhaniye Çernogo Neba, Mifologiçeckoye naslediye tuvinskogo şamanstva, Tuvinskoye Knijnoye İzdatelstvo im. Y. Ş. Kyunzegeşa, Kızıl 2010, 391 s.435-438

Funda ŞAN

Vahit Türk, Şaban Doğan, Yasin Şerifoğlu. Tarihi Türk Lehçeleri -Eski Anadolu Türkçesi Dersleri-. Kesit Yayınları, İstanbul Ekim 2011, 427 s.439-440

Ersin TERES

Türkiye'de ve Dünya'da Sözlük Yazımı ve Araştırmaları Uluslararası Sempozyumu Bildirileri (İlhan Ayverdi Anısına), Kubbealtı Neşriyat, No. 167, İstanbul, Ekim 2010, 454 s. 441-445

HABERLER

Sevim HACIOĞLU

N. F. Katanov'un İstanbul'daki Kütüphanesi..... 446-451

Samet KALKAN

Deniz Canlıları Sergisi.....452-455

Murat A. KARAVELİOĞLU

Tudes'te Bilimsel Yayıncılığının Sorunları Tartışıldı..... 456-461